

Правила при писане

УПОТРЕБА НА ПЪЛЕН ОПРЕДЕЛИТЕЛЕН ЧЛЕН

♦С пълен член членуваме **подлога** в изречението и неговите съгласувани определения.

Ако можем да заместим съществителното име или словосъчетание с **той**, трябва да го членуваме с пълен член:

УченикЪТ (**той**) обича трудностите.

ЛюбознателниЯТ човек (**той**) обича предизвикателствата. (Съгласуваното определение любознателният према пълен член)

Най-големиЯТ (**той**) приятел на брат ми е компютърът (**той**).

♦Именната част в съставното именно казуемо и нейните съгласувани определения.

·Естествено ще попитаме защо и КОМПЮТЪРЪТ (в последното изречение) е членуван с пълен член. Защото е част от съставното именно казуемо. За практиката обаче ни е достатъчно да знаем, че ако трябва да членуваме **съществително име от м.р.**, стоящо след спомагателния глагол **Е** или миналата му форма **беше**, използваме пълен член (*Това е учебникът, който търся; Това беше учебникът, който търсех*).

🙄 Членуваме с пълен определителен член подлога, именната част в съставното именно казуемо и техните съгласувани определения.

Ако **ПРЕД ДУМАТА СТОИ ПРЕДЛОГ** (*по, за, на, без, около* и др.), тя **ВИНАГИ** се членува с **КРАТЪК** член.

ВНИМАНИЕ! При съмнение за употребата на пълен или кратък член, прилагаме правилото: ако можем да заменим думата с **той**, пишем пълен член; ако можем да я заменим с **него (го)**, пишем кратък член:

Учител**ят** хареса романа**а** → Той го хареса;

Роман**ът** е харесан от учителя**я** → Той е харесан от него.

ЧЛЕНУВАНЕ С Я/ЯТ

Съществително име от м.р., образувано с наставки **-тел** или **-ар/-яр** и означаващо професия, се членува с **Я/ЯТ**

строител → строителя → строителят;

зъболекар → зъболекаря → зъболекарят;

коняр → коняря → конярят.

С **Я/ЯТ** се членуват още няколко думи – *кон, ден, крал, цар, път, зет, нокът, лакът, огън*, както и всички съществителни, завършващи на **Й**:

Път → пътя → пътят

Нокът → нокътя → нокътят

край → края → краят (Обърнете внимание, че в този случай **й** се заменя с **я**)

ДВОЙНО Т (ТТ) и ЩТ

- Съществителните имена от ж.р. се членуват с **-ТА** (*маса – масата; любов – любовта*)

- Допускат се грешки при членуване на съществителни имена от ж.р., завършващи на **Т** и **Щ**, като се изпуска едно **Т** (*вместо ТТ, се пише Т; вместо ЩТ, се пише Щ*)

пролет – пролетта;

свещ – свещта .

- Всички имена от ж. р., завършващи на -ОСТ, при членуване се пишат с двойно Т:

Младост –младостта

Съвременност –съвременността

Неизбежност –неизбежността

Радост –радостта

Конкретност –конкретността

ВНИМАНИЕ! ПРИ ЧЛЕНУВАНЕ НА ДУМАТА „ПУСТОШ“ СЕ ПИШАТ „Ш“ и „Т“, А НЕ „ЩТ“!

ДВОЙНО Н (НН)

Прилагателно име, което в м.р. ед.ч. завършва на –НЕН, във формите си за женски, среден род и множествено число образува двойно Н:

- *странен, странна, странно, странни;*
- *съвременен, съвременна, съвременно, съвременни.*

Съществителни имена, образувани от такива прилагателни, също се произнасят и пишат с двойно Н – *странност, съвременност.*

ЧАСТИЦАТА НЕ

◆ пише се отделно

◆ слято със следващата дума се пише:

– когато думата не се употребява без нея (*неизбежен, непоколебим, невръстен*)

– пред съществително, прилагателно или наречие, когато с НЕ се образува нова дума с противоположно значение (*истина → неистина; приятел → неприятел; вярно → невярно; мирен → немирен; напразно → ненапразно; знаещ → незнаещ; узрял → неузрял; възпитан → невъзпитан*)

– когато думата е образувана с представка **НЕДО**(*недоглеждам; недовиждам; недочувайки*).

😊 Лесно можем да открием дали трябва да напишем частицата **не** слято или разделно, като членуваме следващата дума.

♦ Ако думата може да се членува в текста - пиши слято! **Не** е част от следващата дума:

*Той не можеше да разбере това **недобро** отношение → Той не разбираше **недоброто** отношение;*

*Учителят се дразнеше от **неслушащи** ученици → Учителят се дразнеше от **неслушащите** ученици;*

*Това беше **недобър** пример, който те веднага усвоиха → Това беше **недобрият** пример, който те веднага усвоиха.*

♦ Ако думата не може да се членува, пиши разделно! **Не** е отделна дума:

*Тя **не** каза нищо (думата **каза** не се членува);*

***Не** разбирайки думите му, тя го гледаше учудено (**разбирайки** не може да се членува).*

💡 Не трябва да забравяме представката **недо**. Думите, образувани с нея, не могат да се членуват, но пък и обикновено не съществуват без първата част на представката **не**. *Напр. **недовиждам, недовиждайки** - няма дума **довиждам**.*

ЧАСТИЦИТЕ **ПО** И **НАЙ**

Частичите **ПО**, **НАЙ** се пишат **полуслято** (отделят се с малко тире) пред::

- прилагателни имена (*по-голям, най-интересен, по-щастлив, най-горещ*);
- наречия (*по-ногоре, най-напред*).

Частичите **ПО** и **НАЙ** се пишат **отделно** пред:

- съществителни имена (*пó човек, най юнак*);

- глаголи (*пó харесвам, най обичам*);
- някои изрази (*пó към мене, пó на открито*)

В тези случаи частицата **пó** се пише с ударение, за да се разграничи от предлога *по*.

ПЕТ СТОЛА или ПЕТ СТОЛОВЕ?

ПЕТ УЧЕНИКА или ПЕТ УЧЕНИЦИ?

- Съществителните имена от м.р., имат особена форма – **БРОЙНА ФОРМА** - когато са употребени след числителни имена и някои местоимения (*колко, няколко*):

един стол, много **столове**, но десет **стола** (*Вземете тези **столове**, но Вземете десет **стола**, Вземете **няколко стола***);

един водопад, много **водопади**, но няколко **водопада** (*Пътят ни минава покрай много **водопади**, но Ще минем покрай пет **водопада***).

много **ученици**, няколко **ученици**, пет **ученици** (*Стаята беше пълна с **ученици**, В стаята бяха останали **няколко ученици***)

СИ, ОЗНАЧАВАЩИ ПРЕДМЕТИ, ИМАТ ОКОНЧАНИЕ А

СИ, ОЗНАЧАВАЩИ ЛИЦА, ИМАТ ОКОНЧАНИЕ И

- ◆ **УЧТИВА ФОРМА** - за да изразим уважение, използваме специфични езикови средства:

- Използваме формите на личното местоимение за 2 л., мн.ч. *Виe, Вас, Ви* вместо *ти, тебе, те*.

- Използваме формите на показателното местоимение за 2 л., мн.ч. *Ваш, Ваша, Ваше, Ваши* вместо *твой, твоя, твоe, твои*

В този случай местоименията се пишат с главна буква.

- В множествено число се използват и глаголните форми на *-л* (*мин. св. деят. прич*) *присъствали, били, ходили* и т.н.

• В единствено число са прилагателните имена и причастията на *-т* и *-н* (минало страдателно причастие /МСП/), като се съгласуват по род с лицето, към което се обръщаме или за което говорим (*отличен, отличена, отличено, отличени, очарована, развълнуван*).

*Госпожо, разбрахме, че **сте били очарована** от пътуването.*

*Господин Петров, вярно ли е, че **Вие** не само **сте организирали** събитието, но **сте били и отличен** за добрата работа.*

*Колега, **Вашето** мнение е ще бъде обсъдено по-късно.*

***Вашето** дете е наградено в конкурса за рисунка.*

• С главна буква се пишат притежателните местоимения, когато са част от титли или длъжности:

*Да се обърнем към **Негово** Високопреосвещенство.*

*Молбата е до **Негово** Превъзходителство.*

ПРАВОПИС НА СЛОЖНИТЕ ДУМИ

СЪЩЕСТВИТЕЛНИ ИМЕНА (съставени от две съществителни)

• *полуслят* (отделяме с чертица) пишем сложни съществителни имена, при които при членуване се променя само втората част:

министър-председател → минисътър-председателят

храм-паметник → храм-паметникът

кандидат-студент → кандидат-студентът → кандидат-студентката

• *разделно* пишем сложни съществителни имена, при които при членуване се променя първата част:

художник импресионист → художникът импресионист

къща музей → къщата музей

съчинение разсъждение → съчинението разсъждение

ПРИЛАГАТЕЛНИ ИМЕНА, образувани от **лично** и **фамилно** име.

◆ Прилагателни притежателни имена на **-ОВ** и **-ЕВ** се пишат **полуслято** (с малко тире) и главна буква за всяка част:

- Иван Вазов, Иван-Вазови разкази;
- Христо Ботев, Христо-Ботеви стихотворения.

◆ Прилагателни качествени имена на **-СКИ** се пишат **слято** и с малка буква:

- иванвазовско родолюбие;
- христовотевски плам.

ПРИЛАГАТЕЛНИ ИМЕНА, образувани от **числително** и **съществително** име, се пишат:

◆ **слято**:

- *едноминутен* (от *една минута*);
- *пететажен* (от *пет етажа*);
- *дванадесетгодишен* (от *дванадесет години*).

🙄! **НО АКО** числителното име се състои от две думи (*двадесет и пет*), то прилагателното се състои от три:

- *двадесет и пет годишен*;
- *петдесет и пет етажен*.

◆ *с малко тире* (когато числителното име е написано с цифри):

5-годишен (от пет години)

50-градусов (от петдесет градуса)

6-етажен (от шест етажа)

6-степенен (от шест степени)

2-часов (от два часа)

ЧИСЛИТЕЛНИ ИМЕНА, с които се бележи приблизително количество, се пишат полуслято:

·пет-шест, сто-двеста, година-две.

НАРЕЧИЯ, означаващи обикновено неопределеност, се пишат полуслято:

·лека-полека, насам-натам, тук-там.

МЕЖДУМЕТИЯ:

·тик-так, бим-бам-бум, шушу-мушу.

КОГА ПИШЕМ И , КОГА Й

• Съществителни имена и местоимения, завършващи на И, в единствено число се пишат с Й, а в множествено с И:

Ед. ч. Мн. ч.

Тролей – тролеи

Случай – случаи

Славей - славеи

Мой – мои

Който – които

Някоѝ – някои

Кой – кои

Чийто – чиито

Относителното местоимение **който** не завършва на **и**, но то е образувано от въпросителното местоимение **кой** и затова се променя по същия начин. Това се отнася и за относителното местоимение **чийто**, образувано от въпросителното **чий**.

ВНИМАНИЕ! НЯМА ДУМА, КОЯТО В МНОЖЕСТВЕНО ЧИСЛО ДА ЗАВЪРШВА НА „Й“!

ПРЕНАСЯНЕ НА ДУМИ

При пренасянето на части от думи трябва да се съобразяваме с няколко изисквания:

- Трябва да разделяме думата така, че отделните части да се произнасят с лекота (при скандиране без проблем разделяме думата на срички);

- Една съгласна между две гласни се пренася с втората гласна (*вра - та, кни - га, слу - шам*);

- Две и повече съгласни между две гласни се разделят - поне една съгласна трябва да остане с първата или втората гласна (*вест - ник или вес - тник, или вест-ник, издател - тво или издателс - тво или издателст - во*);

- Две еднакви съгласни се разделят: *пролет - та, стран - ник, съвремен - ност, под - държавам*;

- **Й** - когато **Й** се намира между две гласни, винаги се пренася с втората гласна (ра - **йон**); във всички други случаи остава с първата гласна (**кой** - то, случай - ност, **достоин** - ство);

- Една гласна никога не се оставя сама; думата **ура** (у - ра) не може да се пренася, въпреки че има две срички;

- **Ъ** стои винаги след съгласната, чиято мекост означава, и не се отделя от нея, както и от гласната **О**, която стои след **Ъ** (**Ко - лъо**, **шо - фъор**, **фо - тъойл**)